

de stad, die daarop niet altijd gesteld was. Het Buurspraakboek van 1445 meldt het verbod om meybomen te zetten op stadsbruggen ⁷⁾, welk verbod reeds enige jaren eerder voorkomt. Ook werd de meiboom eerbewijs bij hoog bezoek. Toen Leycester in het voorjaar van 1586 te Utrecht vertoefde, liet de stad op 30 april en 1 mei door timmerlieden meibomen halen en voor zijn hof oprichten. ⁸⁾

Toch hebben wij nog tekeningen uit de 17de eeuw van boeren die een woeste dans om de meiboom uitvoeren. Een daarvan is van de hand van G. de Heer, omstreeks 1650, een andere is afkomstig van de schilder Adriaan Pietersz. van de Venne (1587—1662) die ook een aantal fraaie tekeningen maakte, vooral ter illustratie van de werken van Cats.

Moeten wij dit late volksgebruik niet verklaren uit de aard van de boerenbevolking geen afstand te kunnen doen van haar wilde vreugdefeesten? Is ook niet de ongeregelde vastenavondpret buiten- en binnenshuis door de hervorming streng verboden en leeft toch in menige streek van ons land bij de roomse boeren de gewoonte voort de vastenavond met overdadig eten en drinken door te brengen?

Nog is de meiboom, in kerkelijk verband gebracht, in Nederland schaars bewaard gebleven. Het best bewaarde hij zijn kenmerken in Limburg waar hij op de tweede zaterdag na pasen wordt ingehaald. Als hij te Valkenburg door jonge mannen is buitgemaakt en door jonge meisjes opgesierd, danst men om de boom de limburgse reidans, de cramignon. Te Noorbeek (Zuid-Limburg) is hij gekerstend tot Brigadaboom; daar wordt hij voor de kapel van deze heilige opgericht.

Te Denekamp leeft de meiboom voort als paasstaak en zingt men daarbij oude paasliederen. Ons klimaat is oorzaak dat de meiboomviering ook wel tot pinksteren werd verschoven. Zo kent men de pinksterboom op Terschelling (te Oosterend) en op Schiermonnikoog, kallemooi genaamd. Ook de deventerse pinksterboom, een meters hoog versierd gevaarte, waarom men danst, is feitelijk een meiboom. In verkleinde vorm bleef hij aan de palmzondag verbonden als palmpaas.

C. CATHARINA VAN DE GRAFT

DE LAATSTE REEDE VAN AMERONGEN

Tot enkele weken geleden stond aan de Gasthuisstraat te Amerongen een simpel gebouwtje, dat tot kerstmis 1957 werd gebruikt voor het doel waartoe het gesticht was: als kleuterschool. Nu de slopers de laatste resten hebben opgeruimd, betekent dit bepaald niet een verlies aan dorpschoon, maar wél verdwijnt met het „Elisabethschooltje” weer een herinnering aan het beroemde geslacht dat eeuwen lang zoveel figuren van betekenis heeft opgeleverd, voor het Sticht en voor de Nederlanden.

⁷⁾ Buurspraakboek 1445, fol. 158.

⁸⁾ Tweede-kameraarsrekening 1585/86, fol. 33.

Elisabeth Mary Child Villiers, geb. van Reede 1821—1897.

Het was de laatste Van Reede van Amerongen, die het schooltje stichtte in 1877. Tussen de fundamenten is de oorkonde gevonden die daar feestelijk was weggemetseld. Goed bewaard gebleven in een koperen koker, in fraai schoonschrift vermoedelijk door de onderwijzer geschreven, vermeldt het document:

„Op heden, den zevenentwintigsten Junij 1800 zeven en zeventig, des namiddags twee uur, is door de Hoog Geboren Vrouwe Lady *Elisabeth Marie Villiers* geboren gravinne van Reede Ginkel, Vrouwe van *Amerongen, Lievendaal, Leersum* en *Eck en Wiel*, den eersten steen gelegd van dit gebouw, bestemd voor eene Christelijke Bewaar-, Naai- en Breischool, met tekennisgeving dat de school den naam zal dragen van Elisabeth-

school. Waarna voornoemde Vrouwe deze oirkonde met haar Hooggeboren handteekening heeft bekrachtigd in tegenwoordigheid van de mede ondergeteekenden, uitmakende het Bestuur der voornoemde inrigting en ten aanschouwe van de belangstellende inwoners van Amerongen”.

De hooggeboren handtekening luidt: Elisabeth Villiers geb. Van Reede Ginkel. Het bestuur bestaat uit twee echtparen, de predikant-voorzitter M. E. Barbas en zijn vrouw, een zekere heer Umbgrove en mevrouw Umbgrove-Bouricius en verder nog D. van Eldik.

Over het ontstaan van dit schooltje vermeldt de oorkonde dus niets; ze roept alleen weer even het beeld op van de mooie jonge vrouw met de glanzende pijpenkrullen, wier portret tussen dat van de andere heren en vrouwen van Amerongen op het kasteel hangt.

Elisabethschooltje te Amerongen (rechts)

Ze woonde daar niet dikwijls, lady Elisabeth Mary Child Villiers-gravin Van Reede. Zoals verschillende andere telgen van haar geslacht was zij volkomen verengelt, maar ze heeft toch in het utrechtse wel sporen nagelaten.

Elisabeth was in 1821 geboren als dochter van Reinhard Diderik Jacob van Reede, zevende graaf van Athlone, en de mooie en rijke Henriëtte Dorothea Maria Hope, die zich liet portretteren als een koningin op haar kroningsdag.

Elisabeth Mary heeft haar vader, die in 1823 stierf, niet gekend. In 1825, een paar maanden na de dood van haar oudste dochttertje, Anna Elisabeth, hertrouwde Henriëtte Hope met William Gambier; zij nam haar beide overgebleven kinderen mee naar Engeland, waar Elisabeth Mary en haar één jaar ouder broertje, George Godard Henry, achtste graaf van Athlone, verder opgroeien.

In 1830 stierf ook de moeder. Ze liet behalve haar kinderen uit het eerste huwelijk nog twee kinderen uit de tweede echtvereniging na. De toestand van het vermogen van de rijke erfgename der Hope-miljoenen

was blijkbaar zo dat de oom en voogd van George en Elisabeth de erfenis onder beneficie van inventaris aanvaardde.

De kinderen bleven in Engeland wonen, waar een zuster van hun vader, Jacoba Helena van Reede, weduwe van Jean Charles graaf Bentinck, „lady Jemina” hen onder haar hoede nam. Zo nu en dan kwamen ze eens naar Nederland waar ze, met hun ooms en tantes samen veel bezittingen hadden. George Godard Henry erfde in 1830 Zuylestein en hij kocht in 1839 de heerlijkheid Eck en Wiel, maar al in 1843 stierf de jonge lord te Bath, 23 jaar oud.

Elisabeth, die een jaar vroeger getrouwd was met Frederick William Child Villiers, erfde Zuylestein en Eck en Wiel. De titel kwam aan haar oom en gewezen voogd Frederik Willem van Reede, negende en laatste graaf van Athlone van zijn geslacht. Maar een jaar later stierf ook hij. Op Amerongen woonden 's zomers een paar oude tantes; pas na haar

Achterzijde Elisabethschooltje

dood, in 1847 en 1852 moest mr. Child Villiers zijn vrouw vele malen „bijstaan en autoriseren” bij de vele familie-overeenkomsten die van deze sterfgevallen het uitvloeisel waren.

Tenslotte kreeg een zoon van lady Jemina, Carel Anton Ferdinand graaf van Aldenburg Bentinck, het kasteel Middachten. Amerongen werd toegewezen aan lady Elisabeth; het kwam dus weer met Zuylestein in één hand.

Eigenlijk is het niet zo heel lang geleden dat zij leefde. Er zijn nog mensen die haar gekend hebben, want ze stierf in 1897. Maar toch behoorde ze tot zo'n volkomen andere tijd, dat voor ons haar leven wel degelijk tot de historie behoort. We kunnen ons zo goed voorstellen dat ze de laatste van haar geslacht geweest is; haar tijd was ook het slot van een cultuurperiode.

Het feit dat Elisabeth, met een engelsman getrouwd, bijna steeds in het victoriaanse Engeland leefde, betekende niet dat zij geen belangstelling had voor haar nederlandse erfgoed. Ze kocht en verkocht huizen en heigronde in Amerongen en Leersum, en omdat ze toch nooit meer

in Den Haag woonde, verkocht ze haar huis aan het Plein in Den Haag. Er schijnen moeilijkheden te zijn geweest met de waard van „De Roode Leeuw” en ze kreeg toestemming van de commissaris des konings om de bomen langs de grote weg in Leersum te rooien en er nieuwe te planten. Toen de spoorlijn Utrecht-Arnhem in gebruik kwam, was ze er snel bij om de aanleg van een weg naar station Maarsbergen te verzoeken.

En ze stichtte dus het Elisabethschooltje. Volkomen in de geest van de tijd. Fröbel was begonnen met zijn „Kindergärten” en overal in Europa verzezen deze instituten, die in Nederland minder poëtisch „be-waarscholen” heetten. De tijd aanvaardde het bestaan van grote ar-moede als een noodwendigheid, maar was wel bereid aan sociaal werk te „doen”. Vermoedelijk heeft de „bewaar-, naai en breischool” werke-lijk veel goeds gedaan voor de vorming van de dorpsbewoners.

Lady Elisabeth had geen kinderen. Toen zij in 1877 haar „hoogge-boren handteekening” plaatste, was ze al zes jaar weduwe. De stichting van het schooltje was één van haar laatste daden als vrouwe van Ame-rongen, want in 1879 droeg ze het huis en haar bezittingen en rechten over aan Godard John George Carel graaf van Aldenburg Bentinck, de de zoon van haar neef en de kleinzoon van lady Jemina.

Zuylestein behield ze tot haar dood in 1897. Toen vererfde ook dit op de nieuwe heer van Amerongen. Ze is in Engeland begraven, bij Sulby Halb waar ze gewoond had, deze laatste draagster van een oude naam. Maar haar erfgenaam verenigde de herinnering aan die hun beider voorouders. Hij heeft tussen de vele wapenborden in de kerk van Amerongen er ook één laten aanbrengen met de naam en het wapen van Elisabeth Mary gravin van Reede Ginkel.

ALEID VAN DE BUNT

KLEINE MEDEDELINGEN

ADRIAAN BROUWER VERWOORD

Den XXVIIIen Aprilis 1645
Presentibus Schout, Jan Tack ende Claes Jansz Nichtevecht
Schepenen inde Oostveen.

Compareerden etc. Thomas Stoffelsz, gewesene schaepharder van Jacob Cornelis Mostert aende Martensdyck, out ontrent achthien Jaren, ende Jan Henrick Koeckoeck, schaepharder wonende int Biltsche Gerechte, out ontrent seventhien Jaren, ende verclaerden by solemnelen eede, hun by ons affgenomen ten versoecke van Thyman Lambertsz, wonende in t' Biltsche gerecht, warachtich te syn ende gesien te hebben, dat Cornelis Stael op Martensdyxe Kermis lestlyck tusschen Sonnendach ende Manendach s'nachts voor de herberge van Jan Tack eenen Jan Thymansz, die onder den lyne boom syn water maeckte, van achteren met een mes gesneden heeft, dat den voorn. Jan Thymansz daer op tegens Cornelis Stael voornt seyde, gy doet als een stuck schelms, waer na d'selve voort hant-gemeen syn geworden, als voor alle man gebleecken is.

(Rijksarchief Utrecht, Rechterl. Archieven, nr. 830).

De Bilt

P. H. D.